

จาก “บริบท” สู่ “ปริวรรต”:
กรณีศึกษาบทกวี “พรุ่งนี้” ของโรแบร์ต เดสโนส

วรุณี อุดมศิลป์¹

Received: October 17, 2022

Revised: November 14, 2022

Accepted: November 15, 2022

บทคัดย่อ

ในหนังสือ *ธรณีบริบท* (Seuils, 1987) เฌราร์ด เฌอแนต (Gérard Genette) นักทฤษฎีการเล่าเรื่อง นำเสนอแนวคิดเรื่อง “ปริวรรต” และอธิบายว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของปริวรรตมีหน้าที่ต่อตัวบทวรรณกรรม บทความนี้ประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่อง ปริวรรตในการวิเคราะห์บทกวี “พรุ่งนี้” (“Demain”) ซึ่งอยู่ในชุดรวมกวีนิพนธ์ *ตื่นอยู่* (État de veille) ของโรแบร์ต เดสโนส (Robert Desnos) กวีฝรั่งเศสในช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 20 ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องปริวรรตช่วยให้ผู้อ่านเข้าถึงสาระสำคัญและวิเคราะห์บทกวีได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น นำมาสู่การตีความบทกวีได้อย่างหลากหลาย ปริวรรตทำงานร่วมกับบริบทประวัติศาสตร์และข้อมูลจากชีวประวัติของผู้ประพันธ์ได้อย่างมีนัยสำคัญ จึงเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ตัวบท

คำสำคัญ: เฌราร์ด เฌอแนต, ปริวรรต, บริบท, กวีนิพนธ์ฝรั่งเศส, โรแบร์ต เดสโนส

¹ หน่วยงานผู้แต่ง: สาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อีเมล: warunee.u@chula.ac.th

From “Context” to “Paratext”: A Case Study of Robert Desnos’s poem “Demain”

Warunee Udomsilpa²

Received: *October 17, 2022*

Revised: *November 14, 2022*

Accepted: *November 15, 2022*

Abstract

In *Seuils* (1987), French narratologist Gerard Genette presents the notion of “paratext” and explains that each of the paratext’s elements is regarded as having a literary function. This article attempts to apply this notion to analyze “Demain”, a poem in *État de veille*, a collection of poetry composed by early the twentieth century French poet Robert Desnos. The findings demonstrate that the notion of paratext not only helps readers comprehend the essential meaning of the poem but also enables them to examine the poem more profoundly and to come up with a variety of interpretations. Paratext can also function effectively with the poem’s historical context and the poet’s biography, thereby proving useful for textual analysis.

Keywords: Gérard Genette, paratext, context, French poetry, Robert Desnos

² Affiliation: French Section, Department of Western Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University
E-mail: warunee.u@chula.ac.th

1. บทนำ

ในการศึกษาเชิงวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรมฝรั่งเศส มีคำศัพท์หลัก 3 คำ ที่มักจะพบหรือใช้ในคำอธิบาย และบางครั้งก็ใช้แทนกันเพื่อหลกาคำในข้อความเนื่องจากมีความหมายใกล้เคียงกันมาก ได้แก่ คำว่า “œuvre” หมายถึงสิ่งซึ่งนักเขียนสร้างขึ้นมาเป็นงานศิลปะแขนงที่ใช้ตัวอักษรเป็นเครื่องมือ เปรียบเช่นงานจิตรกรรมหรืองานประติมากรรมของศิลปินแขนงนั้น ๆ เราใช้คำแปลว่า “ผลงาน” ให้ตรงกับคำนี้และสื่อได้ถึงทั้งงานเดี่ยวและงานทั้งหมดของนักเขียนแต่ละคน คำต่อมาคือ “ouvrage” ซึ่งมีรูปคำศัพท์ใกล้เคียงกับคำแรก ถ้าเกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์ ก็ให้นึกถึงงานจิตรกรรมแต่ละภาพ หรืองานประติมากรรมแต่ละชิ้น เมื่อจะกล่าวถึงวรรณกรรม ก็หมายถึงงานวรรณกรรมเป็นแต่ละเรื่อง คำว่า “ชิ้นงาน” จึงอาจเหมาะสมที่จะนำมาใช้จากมุมมองนี้ และคำที่สามคือ “texte” หรือแปลเป็นภาษาไทยว่า “ตัวบท” (Royal Institute, 2003, p. 129) ซึ่งประกอบขึ้นมาจากถ้อยคำตัวอักษร และรวมถึงภาพประกอบ ในแวดวงวรรณกรรม ตัวบทที่เห็นเป็นรูปธรรมพบอยู่ในหนังสือเป็นรูปเล่มซึ่งเราจับต้องได้ หยิบมาพลิกหน้ากระดาษแล้วอ่าน ตัวบทมีความยาวไม่จำกัด เป็นได้ทั้งเล่ม ทั้งเรื่อง หรือเป็นเพียงข้อความที่มีความยาวขนาดพอเหมาะซึ่งคัดสรรตัดตอนมาจากฉบับเต็ม³ จากมุมมองเรื่องตัวบทดังกล่าวนี้ บทหนึ่งของนวนิยาย องค์หรือฉากหนึ่งในบทละคร หรือกวีนิพนธ์เพียงหนึ่งเรื่องก็จัดเป็นตัวบทได้ทั้งสิ้น ในกรณีของวรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์นั้น ตัวบทอาจหมายถึงบทกวีหนึ่ง ๆ หรือรวมบทกวีทั้งชุดของกวี ก็เป็นไปได้

ในการอ่าน เรามักเพ่งความสนใจไปที่เนื้อเรื่องหรือเนื้อหาที่ผู้ประพันธ์นำเสนอในตัวบทวรรณกรรม ทว่ายังมีองค์ประกอบของตัวเล่มหนังสือหรือข้อความจำนวนหนึ่งที่ปรากฏอยู่ “ภายนอก” เนื้อเรื่องวรรณกรรม เช่น ชื่อเรื่องบนหน้าปกหนังสือ คำชี้แจงของนักเขียน คำนำของบรรณาธิการ คำอธิบายเพิ่มเติมต่าง ๆ ซึ่งบรรณาธิการเห็นควรให้เพิ่มเติมไว้ด้วยในตัวเล่มหนังสือ รายละเอียดลำดับเวลาและเหตุการณ์ในชีวประวัติผู้ประพันธ์ ข้อมูลปีที่พิมพ์ฉบับต่าง ๆ ตลอดจนข้อความแนะนำหนังสือบนปกหลัง เป็นอาทิ ไม่ว่าจะปรากฏอยู่ก่อนหน้าหรือต่อจากส่วนที่เป็นเนื้อเรื่องวรรณกรรมแล้วแต่ขอบการพิมพ์ การจัดรูปเล่มของแต่ละสำนักพิมพ์ หรือตามความประสงค์ของนักเขียน ข้อความเหล่านี้ก็นับเป็นส่วนหนึ่งในตัวเล่มของวรรณกรรมด้วยเช่นกัน และเรียกได้ว่าเป็นตัวบทประเภทหนึ่ง นักวิชาการด้านวรรณคดีของฝรั่งเศสนำมาเป็น “วัตถุศึกษา (objet d'étude)” และสร้างแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อประกอบการวิเคราะห์อย่างมีหลักเกณฑ์ เรียกว่า “paratexte”

2. วัตถุประสงค์และสมมติฐาน

บทความนี้นำกวีนิพนธ์ฝรั่งเศสของโรแบร์ต เดสโนส (Robert Desnos, ค.ศ. 1900-1945) กวีฝรั่งเศสในช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 20 มาเป็นกรณีศึกษา บทกวีที่ใช้เป็นตัวบทวิเคราะห์มีชื่อว่า “พรุ่งนี้” (“Demain”) มาจากรวมกวีนิพนธ์ชุด *ตื่นอยู่ (État de veille)* และยังไม่พบว่ามีผู้นำมาวิเคราะห์นำเสนอเป็นภาษาไทย ประเด็นที่จะศึกษาคือการตีความตัวบทจากองค์ประกอบที่เป็น “paratexte” ตามแนวคิดของฌีราด เจแนตต์ (Gérard Genette) นักทฤษฎีศาสตร์การเล่าเรื่อง (Narratologie) คนสำคัญของฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 20 แนวคิดดังกล่าวมาจากหนังสือสองเล่ม ได้แก่ *Palimpsestes. La littérature au second degré* (Genette, 1982) และ *Seuils* (Genette, 1987) เจแนตต์จัดให้ข้อความหรือข้อมูลทั้งมวลอันปรากฏเป็นรูปธรรมแวดล้อมตัวบทส่วนที่เป็นเนื้อเรื่องของหนังสืออนวนิยายนั้น เป็นตัวบทประเภทหนึ่ง

³ ในการเรียนวรรณคดีขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนจะได้อ่านตัวบทที่คัดมาเช่นนี้ซึ่งเรียกว่า “extrait” เป็นส่วนใหญ่มากกว่าอ่านงานทั้งเรื่อง ตัวบทคัดสรรเหล่านี้จึงเป็นที่คุ้นเคยของผู้เรียน ก่อนที่จะพัฒนาการอ่านและวิเคราะห์ไปสู่ตัวบทซึ่งมีความยาวเพิ่มขึ้นและซับซ้อนมากขึ้น

เช่นกัน และเรียกว่า “paratexte” ปาจารย์ สุทัศน์ ณ อยุธยา อธิบายประเด็นนี้ไว้โดยตรงในบทที่ 1 สัญญาการอ่าน ของหนังสือเรื่อง *หลักการวิเคราะห์นวนิยายฝรั่งเศส* (Pacharee, 2016, pp. 1-35) และได้เสนอคำแปลภาษาไทยของคำนี้ว่า “ปรลักษณ์ตัวบท” อย่างไรก็ตาม ยังปรากฏศัพท์อื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องในประเด็นนี้อยู่อีกหลายคำ และยังไม่มีการบัญญัติศัพท์ชุดนี้เป็นภาษาไทยอย่างเป็นทางการ แนวคิดนี้ของเฌอแนตนำมาประยุกต์ใช้ในการอ่านตัวบทวรรณกรรมประเภทอื่นได้เช่นกัน เช่น ประเภทกวีนิพนธ์ ในบทความนี้ ผู้เขียนบทความนี้จะเสนอคำแปลภาษาไทยเพื่อใช้เรียกศัพท์ชุดดังกล่าวของเฌอแนตไว้ด้วย ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อวรรณคดีศึกษาและวรรณคดีวิจารณ์ได้ต่อไป ประเด็นในบทความนี้จะประกอบด้วยสองส่วน ส่วนแรกว่าด้วยแนวคิดของเฌอแนตพร้อมคำศัพท์ภาษาไทยตามที่ผู้เขียนบทความเสนอ ส่วนที่สองเป็นบทวิเคราะห์ตัวบทกวีนิพนธ์ตามแนวคิดของเฌอแนต มีข้อมูลอ้างอิงจากบริบทประวัติศาสตร์และจากชีวประวัติของผู้ประพันธ์เป็นสิ่งสนับสนุน

3. ทบทวนวรรณกรรม

งานวิชาการด้านกวีนิพนธ์ฝรั่งเศสที่นำเสนอเป็นภาษาไทยทั้งในรูปแบบตำรา งานวิจัย และบทความ ย้อนหลังไปประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา มีจำนวนไม่มาก กวีนิพนธ์ซึ่งใช้เป็นตัวบทศึกษานั้น เป็นงานคริสต์ศตวรรษที่ 20 และร่วมสมัย ตำราของพูนศรี วงศ์วิลาส ชื่อ *แก่นเรื่องในกวีนิพนธ์ฝรั่งเศสสมัยใหม่* [Les thèmes dans la poésie française moderne (1900-1950)] เป็นการศึกษาวิเคราะห์คนสำคัญและผลงานตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (Poonsri, 1986a, p. 1) ผู้เขียนตำรากำหนดช่วงเวลาไว้ชัดเจนคือ ค.ศ. 1900-1950 และยังได้จัดทำหนังสือประกอบตำราดังกล่าวไว้ด้วย มีชื่อว่า *รวมบทกวีฝรั่งเศสสมัยใหม่เรียงตามแก่นเรื่อง* [Anthologie thématique de la poésie française moderne (1900-1950)] ซึ่ง “นำเอาบทกวีที่มีแก่นเรื่องเดียวกันอย่างเห็นได้ชัด จากหนังสือต่าง ๆ มารวมเข้าไว้ด้วยกัน” (Poonsri, 1986b, p. 1) ผู้เขียนตำราเรียงลำดับแก่นเรื่องตามลำดับตัวอักษรในภาษาฝรั่งเศส และนำเสนอบทกวีตามแก่นเรื่อง งานวิชาการที่นำเสนอทั้งบทวิเคราะห์และสรณิพนธ์กวีนิพนธ์ฝรั่งเศสเช่นเดียวกันอีกเรื่องหนึ่งคือหนังสือ *กวีนิพนธ์ฝรั่งเศสร่วมสมัย : บทวิเคราะห์และสรณิพนธ์* ผู้เขียนประกอบด้วยอัจฉรา วรรณเชษฐ์ ธีรา สุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา และอุบลวรรณ โชติวิสิทธิ์ จัดทำเป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิจัยในหัวข้อ “กวีนิพนธ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย : ประสบการณ์จากวรรณคดีไทย อังกฤษ อเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมัน” คณะผู้เขียนสรุปว่า “ความเป็นพลังทางปัญญาของกวีนิพนธ์ฝรั่งเศสร่วมสมัยอยู่ที่การเป็นกวีนิพนธ์แห่งการแสวงหา” อันได้แก่ การแสวงหาความหมายให้กับการดำรงชีวิตในความสัมพันธ์กับโลกและภาษา การแสวงหารูปแบบของภูมิปัญญาเพื่อแสดงศิลปะและสุนทรียะแห่งภาษาและวรรณศิลป์ การมีส่วนเป็นปากเสียงให้มนุษยชาติ รวมทั้งการมีสำนึกเข้มข้นถึงบทบาทและหน้าที่ของกวีนิพนธ์ (Ajchara et al., 2002, p. 21) งานวิชาการที่เชื่อมโยงศิลปะข้ามแขนง ระหว่างกวีนิพนธ์กับจิตรกรรม คือเรื่อง *การตีความความเป็นจริงในกวีนิพนธ์ และจิตรกรรมเซอร์เรียลลิสม์ในฝรั่งเศส ค.ศ. 1919 - 1969* ของสดชื่น ชัยประสาธน์ ผู้วิจัยแสดงภาพรวม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการทำงานของกวีและศิลปิน อิทธิพลซึ่งมีต่อกันอย่างชัดเจน ตลอดจนแก่นเรื่องต่าง ๆ อันเป็นที่นิยมร่วมกันของศิลปินทั้งสองแขนง (Sodchuen, 1994, p. 143) บทความของพูนศรี เกตุจรูญ มีชื่อว่า “กวีนิพนธ์ระบอบสงครามของฝรั่งเศส จากยุคกลางถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ” ซึ่งให้เห็นแก่นเรื่องสงครามในมุมมองคือการปฏิเสธสงคราม ผู้เขียนระบุว่า “กวีฝรั่งเศสตั้งแต่ยุคกลางถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการจำนวนหนึ่ง ชื่นชมวีรกรรมของนักรบและใช้พลังศรัทธาทางศาสนาคริสต์สร้างความชอบธรรมให้แก่การทำสงครามของพวกเขา แต่ยังคงมีกวีฝรั่งเศสอีกส่วนหนึ่งที่รู้สึกเบื่อหน่าย ชิงชังสงคราม และระบายความรู้สึกดังกล่าวไว้ในบทกวี” (Poonsri, 2006, p. 98)

แม้ว่าเดสโนสจะเป็นกวีที่มีชีวิตอยู่ในช่วงกรอบเวลาที่เป็นขอบเขตของงานวิจัยข้างต้น (ยกเว้นหนังสือของอัจฉราวรรณเชษฐ์ และคณะ รวมทั้งบทความเรื่อง “กวีนิพนธ์อาสครามของฝรั่งเศส จากยุคกลางถึงยุคนิฟูศิลปวิทยาการ” ของ พูนศรี เกตุจรูญ) และบทกวีก็มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานเหล่านี้ด้วยก็ตาม บทกวี “พรุ้งนี้” กลับมิได้พบรวมอยู่ในหนังสือรวมบทกวีฝรั่งเศสสมัยใหม่เรียงตามแก่นเรื่อง ของพูนศรี วงศ์วิลาส ตลอดจนมิได้เป็นตัวอย่างอ้างอิงในการศึกษาวิจัยของสดชื่นชัยประสาน ในเรื่อง การตีความความเป็นจริงในกวีนิพนธ์ และ จิตรกรรมเซอร์เรียลิสต์ในฝรั่งเศส ค.ศ. 1919 - 1969 และยังไม่พบว่ามีผู้นำมาวิเคราะห์นำเสนอเป็นภาษาไทยด้วยเช่นกัน

4. ระเบียบวิธีวิจัย

เมื่ออ่านวรรณกรรม เราให้ความสำคัญแก่ตัวบทเป็นปฐม แต่รายละเอียดที่ประกอบกันเป็นบริบท (contexte) ของตัวบทวรรณกรรมก็ไม่ใช่สิ่งที่จ่อมองข้ามได้ง่าย ๆ หรือไม่ให้ความสำคัญ ทว่ามีประโยชน์เพราะบริบทจะช่วยให้อ่านและทำความเข้าใจตัวบทวรรณกรรมได้ดียิ่งขึ้น

ภาษาไทยใช้คำว่า “บริบท” เทียบกับคำว่า “contexte” หมายถึง “คำ ข้อความ หรือสถานการณ์แวดล้อมเพื่อช่วยให้เข้าใจความหมายของภาษาหรือของถ้อยคำ” (Royal Institute, 2013, p. 654) จะเห็นได้ว่า ตามคำนิยามนี้บริบทมีความหมายกว้าง แนวทางการศึกษาตัวบทวรรณกรรมฝรั่งเศสให้รายละเอียดจำเพาะเพิ่มเติมในประเด็นนี้ จึงต้องพิจารณาคำว่า “บริบท” อย่างรอบคอบรัดกุมเมื่อเกี่ยวข้องกับวรรณกรรม

คำว่า “contexte” ประกอบด้วยอุปสรรค (préfixe) คือ “con” ซึ่งมาจากภาษากรีก แปลว่า “ด้วย” หรือ “กับ” และตรงกับ “บริ” ซึ่งมาจากอุปสรรคหรือคำประกอบหน้าศัพท์ภาษาบาลีว่า “ปริ-” แปลว่า “รอบ” (Royal Institute, 2013, p. 716) รวมกับคำว่า “บท” มีความหมายว่า “โดยรอบตัวบท” เมื่อกล่าวถึงบริบทของวรรณกรรม เราก็มักจะนึกถึงบริบทในแง่มุมที่เป็นประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม ตลอดจนค่านิยมความเชื่อในยุคสมัยของนักเขียน เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่านักเขียนเป็นส่วนหนึ่งของยุคสมัย นักเขียนแต่ละคนถือกำเนิด เติบโต และใช้ชีวิตอยู่ในช่วงเวลาหนึ่งบนหน้าประวัติศาสตร์ มีโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ที่หล่อหลอมมาจากยุคสมัยของตน อาจเห็นด้วยหรือเห็นแย้งต่อกระแสความคิดที่แผ่ไปในหมู่ชนหรือกำลังแพร่หลายในสังคมขณะนั้น วรรณกรรมซึ่งเป็นผลงานของนักเขียนก็ย่อมจะไม่อาจตัดขาดจากบริบทต่าง ๆ ข้างต้น รวมทั้งบริบทเชิงประวัติศาสตร์ อันได้แก่ กระแส (courant) กระบวน (mouvement) หรือสำนัก (école) ของงานศิลปะซึ่งกำลังเป็นที่นิยมกันอยู่ในยุคสมัยของนักเขียนและมีอิทธิพลต่อการประพันธ์ด้วยเช่นกัน บริบทต่าง ๆ เหล่านี้จะปรากฏเพียงร่องรอยให้สังเกต หรืออาจสะท้อนชัดเจนอยู่ในตัวงานวรรณกรรม ก็ย่อมเป็นไปได้ทั้งสองประการ ตัวอย่างเช่น กวีฝรั่งเศสคริสต์ศตวรรษที่ 16 หยิบยืมหรืออ้างอิงเรื่องราวจากปกรณัมกรีก-โรมันตามความนิยมในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (La Renaissance) (Brunel, Bellenger, Couty, Sellier & Truffet, 1986, p. 80) หนังสือรวมบทกวีชุด *โทษทัณฑ์* (Les Châtiments) ของวิกตอร์ อูโก (Victor Hugo) กวีเอกของกระแสจินตนิยม (Romantisme) ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีบริบทสืบเนื่องมาจากรัฐประหารของประธานาธิบดีหลุยส์-นาโปลีออน โบนาปาร์ต (Louis-Napoléon Bonaparte) เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1851 การปกครองของประเทศเปลี่ยนจากสาธารณรัฐที่ 2 ไปเป็นจักรวรรดิที่ 2 และประธานาธิบดีโบนาปาร์ตก็กลายเป็นจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 กวีใหญ่อูโกผู้ต่อต้านนาโปลีออนที่ 3 ต้องลี้ภัยไปนอกประเทศและเขียนบทกวีชุดนี้ในปีถัดมา (Warusfel-Onfroy et al., 1988, p. 212) ฌอง โฌโน (Jean Giono) นักเขียนฝรั่งเศสช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ใช้เหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1914-1918) เป็นฉากหลังในนวนิยายเรื่อง *ชะตาผู้ลงสัตว์* (Le grand troupeau)

(Brunel, Bellenger, Couty, Sellier, Truffet & Gourdeau, 1986, p. 638) เป็นอาทิ การอ้างอิงถึงบริบทของผู้ประพันธ์และผลงานจึงช่วยผู้อ่านในการวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรมได้ทางหนึ่ง

เราจะสังเกตได้ว่า ช่วงเวลาประวัติศาสตร์ที่นักเขียนนำมาอ้างอิงถึงโดยนัยหรือกล่าวไว้อย่างตรงไปตรงมาในงานวรรณกรรมของตนนั้น จัดเป็นข้อมูลจากภายนอกและนำเข้ามาสอดแทรกไว้ภายในงานแต่ละเรื่องแต่ละเล่ม มักจะมีตัวบ่งชี้ให้เห็นได้ในหน้าแรกของตัวบทวรรณกรรม ในตัวบทนวนิยาย หน้าแรกนี้เรียกว่า “incipit” หรือ “ปริมบท” (Goldenstein, 1998, p. 27) ถ้าเป็นบทละคร ก็จะเรียกว่า “ฉากเปิด (scène d'exposition)” การเปิดเรื่องหรือฉากเปิดเรื่องให้กรอบเวลา (cadre temporel) ควบคู่กับกรอบสถานที่ (cadre spatial) มักจะเรียกรวมกันเป็น “กรอบเวลา-สถานที่” (cadre spatio-temporel) หน้าที่ประการหนึ่งของปริมบทของนวนิยายหรือฉากเปิดของบทละคร คือให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านเกี่ยวกับ “ตัวละครสำคัญในเรื่อง สถานที่และเวลาหรือยุคสมัยของเหตุการณ์ในท้องเรื่อง” (Pacharee, 2016, p. 26) ข้อมูลอันเกี่ยวข้องกับสถานที่และเวลาหรือยุคสมัยจัดเป็นบริบทให้แก่เนื้อเรื่องภายในตัวบท

ทว่ายังมีข้อความอีกประเภทหนึ่งอันเป็นส่วนหนึ่งของตัวเล่มหนังสือและเกี่ยวข้องกับตัวบทวรรณกรรม พบอยู่โดยรอบตัวบทวรรณกรรมแต่ในอีกความหมายหนึ่งซึ่งแตกต่างจากคำว่า “บริบท” ตามที่เข้าใจและใช้กันอยู่แล้วทั่วไปดังที่อธิบายข้างต้น ในหนังสือชื่อ *แผ่นลอกลาย วรรณกรรมแถวสอง (Palimpsestes. La littérature au second degré)* เมอแนตเรียกข้อมูลเหล่านี้โดยรวมว่า “paratexte” (Genette, 1982, p. 10) มีสถานะจัดเป็นตัวบทเช่นกัน แต่เรามักให้ความสำคัญหรือมุ่งไปที่ตัวบทอันเป็นเนื้อเรื่องของวรรณกรรมนั้นมากกว่าและจะอ่านส่วนนี้ก่อนทันที ทำให้ตัวบทอันเป็นเนื้อเรื่องของวรรณกรรมนับว่าเป็น “วรรณกรรมแถวหนึ่ง” (littérature au premier degré) ขณะที่ข้อความอันเป็นองค์ประกอบของ “paratexte” นั้นดูเหมือนจะถูกผ่านเลยไป มองข้ามไป กลายเป็น “วรรณกรรมแถวสอง” เมอแนตนำความคิดเรื่องนี้มีมาขยายความละเอียดในหนังสือชื่อ *ธรณีสัณฐาน (Seuils)* ซึ่งเขียนขึ้นภายหลัง (Genette, 1987) ชื่อหนังสือภาษาฝรั่งเศสแปลตามตัวอักษรได้ว่า “ธรณีประตู” เพื่อสื่อให้เข้าใจว่าวรรณกรรมแต่ละเรื่องหรือแต่ละเล่มมีองค์ประกอบส่วนหนึ่งอยู่ตรง “ปากทาง” หรือธรณีสัณฐาน ประตู ก่อนเข้าสู่พื้นที่ภายในของตัวบทซึ่งเป็นเป้าหมายของการอ่าน การศึกษา การวิเคราะห์ วัลยา วิวัฒน์ศรได้นำวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบส่วนนี้มาใช้ศึกษาวรรณกรรมไทยในบทความเรื่อง “มอง “สาระชั้น”” ตีพิมพ์ในหนังสือรวมบทความเรื่อง *วรรณวินิจ (Walaya, 1995, pp. 139-157)* แต่ยังไม่มีการแปลเฉพาะ ปาจารย์ สุทัศน์ ณ อยุธยา เสนอคำว่า “ปรลักษณตัวบท” เพื่อใช้เรียก “paratexte” ในหนังสือ *หลักการวิเคราะห์นวนิยายฝรั่งเศส* โดยอิงกับคำว่า “paralanguage” และ “paralinguistics” ซึ่งมีศัพท์บัญญัติไว้แล้วว่า “ปรลักษณภาษา” และ “ปรลักษณภาษาศาสตร์” ตามลำดับ ดังปรากฏใน *พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (Pacharee, 2016, p. 2)⁴

อุปสรรคหรือคำประกอบหน้าศัพท์ “para-” ในคำว่า “paratexte” มาจากภาษากรีก แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “à côté de” (Robert, 1984, p. 1352) ซึ่งหมายความว่าองค์ประกอบส่วนนี้ของตัวเล่มหนังสือไม่ได้เป็นเนื้อเรื่องภายในตัวบทวรรณกรรม แต่แวดล้อมอยู่โดยรอบหรือเคียงข้างตัวบทอย่างเป็นรูปธรรม ทว่าก็มีลักษณะเป็นตัวบทด้วยเนื่องจากประกอบด้วยถ้อยคำหรือข้อความ ผู้เขียนบทความจึงมีความเห็นว่า คำว่า “ปริวารบท” อาจใช้แทน “paratexte” ได้เช่นกัน เนื่องจาก “ปริวาร” มีความหมายเดียวกับ “บริวาร” (Royal Institute, 2013, p. 719) รวมทั้งยังมีเสียงพยางค์หน้าซึ่งจะทำให้เห็นความต่อเนื่องจากคำว่า “บริบท” ที่มีใช้อยู่ก่อนแล้วได้อีกด้วย ในบทความนี้ ผู้เขียนบทความจะใช้คำว่า “ปริวารบท” ในความหมายของ “paratexte” เพื่อนำไปสู่คำศัพท์อื่น ๆ ในชุดของเมอแนต

⁴ นอกจากใน *พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (Royal Institute, 2010, p.329) แล้ว ทั้งคำว่า “ปรลักษณภาษา” และ “ปรลักษณภาษาศาสตร์” ยังปรากฏใน *ศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (Royal Institute, 2003, p. 59) ด้วยเช่นกัน

ในหนังสือ *ธรณีบท* แนวคิดเรื่องปริวรรตของฌ็องแนตเกี่ยวข้องกับตัวบทวรรณกรรมอย่างเป็นรูปธรรมจับต้องมองเห็นได้เป็นตัวเล่มหนังสือ ฌ็องแนตจำแนกปริวรรตออกเป็น 2 กลุ่มหรือประเภท ได้แก่ “péritexte” กับ “épitexte” กำหนดความแตกต่างจากการที่ข้อความซึ่งประกอบเป็นตัวบทกลุ่มนั้น ๆ อยู่ภายในตัวเล่มของหนังสือวรรณกรรม หรือว่าอยู่ภายนอกตัวเล่ม กลุ่มแรกปรากฏอยู่ในตัวเล่มหนังสือ กลุ่มหลังอยู่ภายนอกตัวเล่มของหนังสือ (Genette, 1987, pp. 10-11) ปาจารย์ สุทัศน์ ณ อยุธยา (Pacharee, 2016, p. 5) สรุปรายละเอียดของแต่ละกลุ่มโดยคงการทับศัพท์ไว้ ดังนี้

- **péritexte** หมายถึง ปรลักษ์ณตัวบทที่อยู่ภายในหนังสือเล่มนั้น เช่น ชื่อเรื่อง คำนำ เชิงอรรถ ชื่อบท ฯลฯ
- **épitexte** หมายถึง ปรลักษ์ณตัวบทที่อยู่นอกหนังสือเล่มนั้น เช่น บทสัมภาษณ์นักเขียน จดหมายโต้ตอบ บันทึกส่วนตัว บทวิเคราะห์วิจารณ์ เป็นต้น ส่วนใหญ่ épitexte มักจะเกิดขึ้นหลังจากที่หนังสือตีพิมพ์เผยแพร่เสร็จสมบูรณ์ไปแล้ว และมีการให้ข้อมูลเสริมหรืออธิบายเพิ่มเติม เช่น เมื่อมีการสัมภาษณ์นักเขียน หรือนักเขียนเขียนถึงผลงานของตนเองในที่อื่น ๆ เป็นต้น

ในบทความนี้ ผู้เขียนบทความขอเสนอคำแทน “péritexte” และ “épitexte” ให้สอดคล้องกับคำว่า “ปริวรรต” ซึ่งกำหนดเป็นคำหลัก

“péritexte” อาจเรียกเป็นภาษาไทยได้ว่า “อุปบท” หรือ “อุปจารบท” เนื่องจากอุปสรรค “péri-” มาจากภาษากรีก แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “autour” (Robert, 1984, p. 1403) อุปสรรค “อุป” มาจาก “อุปะ” หมายถึง “เข้าไป, ใกล้, รอง, เช่น อุปราช อุปนายก” (Royal Institute, 2013, p. 1426) นอกจากนี้ ผู้เขียนบทความยังได้ค้นพบความหมายของ “อุปจาร” จาก *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) อีกด้วย ตามพจนานุกรมนี้ “อุปจาร” แปลว่า “เฉียด, จวนเจียน, ที่ใกล้ชิด, ระยะใกล้เคียง, ชาน, บริเวณรอบๆ” (Somdet Phra Buddhaghosacariya (Prayudh Payutto), 2010, p. 566) มีข้อสังเกตว่าหนึ่งในคำแปลของ “อุปจาร” คือ “ชาน” ซึ่งก็เข้าชุดได้กับคำแปลชื่อหนังสือของฌ็องแนตว่า “ธรณีประดู” ดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ผู้อ่านย่อมจะคุ้นเคยกับตัวบทประเภทนี้ตั้งแต่บนหน้าปกหนังสือ เปรียบเป็นปากทางหรือประตูที่ผู้อ่านจะผ่านเข้าสู่ตัวบทวรรณกรรมภายในตัวเล่มหนังสือ

ผู้เขียนบทความเลือกใช้ “อุป” นำมาสมกับ “บท” รวมเป็น “อุปบท” เนื่องจากเสียงอ่านฟังรื่นหูกว่า “อุปจารบท” และเข้าชุดกลมกลืนกับ “อุปบริบท” ซึ่งจะใช้แทน “épitexte” ดังจะอธิบายในลำดับต่อไป

“épitexte” อาจเรียกเป็นภาษาไทยได้ว่า “อุปบริบท” อุปสรรค “épi-” มาจากภาษากรีก ตรงกับภาษาฝรั่งเศสว่า “sur (บน)” (Robert, 1984, p. 670) และ “อุปบริ” แปลว่า “เบื้องบน ข้างบน” (Royal Institute, 2013, p. 1427) เนื่องจากให้ข้อมูลซึ่งไม่ได้รวมอยู่ในตัวบทวรรณกรรมของตัวเล่มหนังสือ อาจเรียกว่าเป็นตัวบทซึ่งเกี่ยวข้อง เสมือนลอยวนอยู่เบื้องบนงานที่ผู้ประพันธ์เขียนเป็นตัวบทวรรณกรรม ผู้เขียนบทความขอขยายความจากที่ปาจารย์ สุทัศน์ ณ อยุธยา ให้อธิบายไว้และผู้เขียนบทความนำมาอ้างอิงในข้างต้น ฌ็องแนตจำแนกอุปบริบทออกเป็นอีก 2 กลุ่มย่อย ได้แก่ “อุปบริบทส่วนบุคคล (épitexte privé)” (Genette, 1987, pp. 341-370) และ “อุปบริบทสาธารณะ (épitexte public)” (Genette, 1987, pp. 316-340) ตัวอย่างของอุปบริบทส่วนบุคคล ก็เช่น บันทึกส่วนตัวหรืออินทิม (journal intime) จดหมายที่ผู้ประพันธ์เขียนโต้ตอบติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ⁵ ดังที่ปาจารย์ สุทัศน์ ณ อยุธยา สรุปไว้ ผู้ประพันธ์อาจบันทึกหรือเล่าถึงการประพันธ์งานวรรณกรรมเรื่องหนึ่ง ๆ ของตนไว้ในอินทิมหรือจดหมายดังกล่าว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวบทที่เรียกว่า

⁵ อองเดร ฌีด (André Gide, 1869-1951) เป็นนักเขียนฝรั่งเศสคนหนึ่งเขียนอินทิมอย่างเป็นลำเป็นสัน รวบรวมตีพิมพ์ได้ถึง 2 เล่มมีชื่อว่า *Journal, 1889-1939* และ *Journal, 1939-1949. Souvenirs* กุสตาฟ โฟลแบร์ต (Gustave Flaubert, 1821-1880) เขียนจดหมายติดต่อกับนักเขียนด้วยกันและบุคคลอื่น ๆ มากมาย นำมารวมเล่มตีพิมพ์ได้ถึง 5 เล่ม รวมเป็นชุดมีชื่อว่า *Correspondance*

“ก่อนจะเป็นตัวบท (avant-textes)” อาทิ ต้นฉบับลายมือเขียน (manuscrit) หรือร่างต้นฉบับ (brouillon) ของนักเขียน รวมทั้งเอกสารที่นักเขียนค้นคว้าเพื่อใช้ประกอบการประพันธ์และจัดบันทึกไว้ อุปริบทส่วนบุคคลของนักเขียนบางคนมีเป็นจำนวนมากและมีคุณค่าทางวรรณศิลป์ในตัวเองถึงขั้นนับเป็นงานวรรณกรรมได้เรื่องหนึ่ง⁶ อุปริบทสาธารณะมีทั้งที่เกี่ยวข้องกับผู้ประพันธ์โดยตรง (épitexte auctorial) เช่น บทสัมภาษณ์นักเขียน (interview) การเสวนากับนักเขียน (entretien) เป็นต้น และที่เกี่ยวข้องกับบรรณาธิการหรือสำนักพิมพ์ (épitexte éditorial) ดังที่ปาจรีร์ สุทัศน์ ณ อยุธยา กล่าวไว้ อุปริบทสาธารณะมักจะปรากฏภายหลังจากที่งานวรรณกรรมตีพิมพ์และเผยแพร่แล้ว อุปริบทกลุ่มนี้จึงให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดของผู้ประพันธ์ได้กระจ่างขึ้นและเข้าถึงเนื้อหาสาระในตัวบทวรรณกรรมได้ง่ายขึ้น

นอกเหนือจากเป็นแหล่งอ้างอิงประกอบการศึกษาตัวบทวรรณกรรม อุปบทและอุปริบท โดยเฉพาะอุปริบทประเภทส่วนบุคคล จะช่วยให้ผู้อ่านทำความเข้าใจวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ ได้มากขึ้น ชัดเจนหรือละเอียดขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตรงตามความตั้งใจของผู้ประพันธ์ ไม่เกิดการอ่านผิดความหมาย หรือตีความในตัวบทวรรณกรรมเกินเลยตามใจชอบของผู้อ่าน จนคลาดเคลื่อนไปจากจุดประสงค์อันแท้จริงของผู้ประพันธ์ ตัวบทซึ่งมีสถานะเป็น “วรรณกรรมแถวสอง” จึงมีบทบาทสำคัญต่อการอ่าน เป็นได้ทั้งเครื่องมือช่วยเสริมการอ่านตัวบท “วรรณกรรมแถวหนึ่ง” และเป็นตัวบทที่ควรศึกษาวิเคราะห์ด้วยเช่นกัน

5. ข้อตกลงเบื้องต้น

ในบทความนี้ ข้อความจากบทกวี “พรุ่งนี้” อ้างอิงจากบทกวี « Demain » ของเดสโนส (Desnos, 1975) ตามที่ปรากฏในเว็บไซต์ของหอสมุดแห่งชาติฝรั่งเศส (Bibliothèque nationale de France) ผู้เขียนได้แปลบทกวีของเดสโนสเป็นภาษาไทยไว้ด้วย เพื่อความสะดวกต่อผู้อ่านซึ่งอาจไม่ใช่ภาษาฝรั่งเศสแต่สนใจด้านวรรณกรรม แต่เนื่องจากตัวบทเป็นกวีนิพนธ์ ผู้เขียนบทความจึงแปลให้เป็นบทกวีด้วยเช่นกัน เพื่อให้มีรูปแบบสอดคล้องกับต้นฉบับ ฉันทลักษณ์ของกวีนิพนธ์จึงบังคับการเลือกใช้คำในบทแปล อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนบทความพยายามระมัดระวังให้ความหมายใกล้เคียงกันมากที่สุดเท่าในการวิเคราะห์ ผู้เขียนบทความแปลข้อความอ้างอิงที่นำมาจากบทกวี “พรุ่งนี้” เป็นภาษาธรรมดา มิได้นำคำแปลมาจากกวีนิพนธ์แปลเพื่อประกอบคำอธิบาย ส่วนแปลอื่น ๆ จากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทยเป็นของผู้เขียนบทความ เว้นแต่จะระบุเป็นอื่น ผู้เขียนบทความจะยกข้อความภาษาฝรั่งเศสพร้อมคำแปลภาษาไทยไว้ในวงเล็บเมื่อกล่าวถึงเป็นครั้งแรก แล้วจะแทนด้วยคำแปลภาษาไทยในครั้งต่อ ๆ ไปตลอดบทความ

6. ผลการศึกษา

บทกวี “พรุ่งนี้” ของเดสโนสที่นำมาเป็นกรณีศึกษาในบทความนี้ ชี้ให้เห็นบทบาทของปริวรรตประเภทอุปบทต่อการอ่านและตีความตัวบทวรรณกรรม ชื่อเรื่องและชื่อชุดบทประพันธ์ซึ่งจัดเป็นปริวรรตประเภทอุปบทตามการจำแนกของเมอแนต

⁶ เนื่องจากในวรรณกรรมฝรั่งเศส มีการรวบรวมและจัดเก็บต้นฉบับลายมือเขียนของนักประพันธ์ไว้อย่างเป็นระบบ ทำให้มีการค้นคว้าวิจัยจากต้นฉบับลายมือเขียนหรือฉบับร่างของนักเขียนกันอย่างจริงจัง รวมทั้งจากเอกสารที่นักเขียนใช้ประกอบการประพันธ์ การวิจัยแนวนี้นี้เรียกว่า “la critique génétique” หรือ “la génétique textuelle”

ในหนังสือ *ธรรมเนียม* มีความเชื่อมโยงกับบริบทประวัติศาสตร์และชีวประวัติของกวี ช่วยนำทางการอ่านและวิเคราะห์ให้ผู้อ่านอย่างมีนัยสำคัญ ขยายความเนื้อหาของตัวบท ทำให้ความหมายของตัวบทชัดเจนมากขึ้น

« Demain »

Robert Desnos, *État de veille*, 1942

Âgé de cent mille ans, j'aurais encor la force
De t'attendre, ô demain pressenti par l'espoir.
Le temps, vieillard souffrant de multiples entorses,
Peut gémir : Le matin est neuf, neuf est le soir.

Mais depuis trop de mois nous vivons à la veille,
Nous veillons, nous gardons la lumière et le feu,
Nous parlons à voix basse et nous tendons l'oreille
À maint bruit vite éteint et perdu comme au jeu.

Or, du fond de la nuit, nous témoignons encore
De la splendeur du jour et de tous ses présents.
Si nous ne dormons pas c'est pour guetter l'aurore
Qui prouvera qu'enfin nous vivons au présent.

(บทแปล)

“พรุ่งนี้”

โรแบร์ต เดสโนส, *ตื่นอยู่*, 1942

หากอายุยืนนานอสงไขย
พลังใจหวังรอเจ้า โอ พรุ่งนี้
กาลผู้เฒ่า ผลัดทิวาเปลี่ยนราตรี
ครวญพิริพไร รวดร้าวกาย

นานนับเดือน พวกเราระวังเฝ้า
ตื่นตาดู พรางแสงไฟกลบฉานฉาย
ออมสำเนียง หูฟังเสียงอยู่ไม่วาย
ดังค่อยคลายวนสลับเหมือนเล่นกัน

กลางดึกคืนมืดสนิท เราคอยท่า
 เข้าใหม่มาสว่างไสวไม่แปรผัน
 เราไม่นอน ด้วยจับตาแสงแห่งวัน
 อรุณแรกจะยืนยัน เรายังคง

ข้อความที่จัดเป็นปริวรรตประเภทอุปบท ได้แก่ ชื่อบทกวี “พรุ่งนี้” ชื่อ *ตื่นอยู่* (*État de veille*) ของชุดรวมกวีนิพนธ์ และตัวเลข 1942 อุปบทเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาภายในบทกวี และเมื่อพิจารณาทั้งหมดร่วมกับบริบทประวัติศาสตร์ตลอดจนชีวประวัติของเดสโนส ผู้อ่านก็จะได้ข้อมูลในการทำ ความเข้าใจเนื้อหาและตีความบทกวีได้หลากหลาย และลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เดสโนสตั้งชื่อบทกวีด้วยคำพิเศษบอกเวลา “พรุ่งนี้” และใช้คำหรือกลุ่มคำบอกเวลาอื่น ๆ รวมทั้งคำที่หมายถึงวัน เวลาแห่งวัยและความยาวนาน โดยตลอดทั้งบทกวีอย่างมีเอกภาพ ได้แก่ “อายุนับแสนปี” (*Âgé de cent mille ans* วรรคที่ 1) “พรุ่งนี้” (*Demain* วรรคที่ 2) “กาลเวลา ชายชรา” (*Le temps, vieillard* วรรคที่ 3) “เช้า” และ “เย็น” (*matin* และ *soir* วรรคที่ 4) “ตั้งแต่หลายเดือนแล้ว” (*depuis trop de mois* วรรคที่ 5) “ค่ำคืน” (*nuit* วรรคที่ 9) “วันเวลาปัจจุบันทั้งหมดที่มีอยู่” (*jour et de tous ses présents* วรรคที่ 10) “อรุณรุ่ง” (*aurore* วรรคที่ 11) และ “ขณะนี้” (*au présent* วรรคที่ 12) บทกวีมีทั้งหมด 12 วรรค และวรรคที่พบคำเกี่ยวกับเวลามีถึง 9 วรรค คิดเป็นสามในสี่ของความยาวตัวบท คำเรียกขานว่า “โอ พรุ่งนี้” (*ô demain* วรรคที่ 2) เสมือนการเรียกผู้ฟัง บ่งชี้ว่ากวีกล่าวสื่อสารโดยตรงกับ “พรุ่งนี้” ซึ่งเป็นเวลาในอนาคต แทนตนเองด้วยสรรพนามบุรุษที่ 1 เอกพจน์ “ฉัน” (*je* ลดรูปเป็น *j’* วรรคที่ 1) และใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 เอกพจน์ “เธอ” (*te* ลดรูปเป็น *t’* วรรคที่ 2) เป็นคำเรียกวันพรุ่งนี้ จัดเป็นการใช้ภาพพจน์ประเภทบุคลาธิษฐาน (*personnification*) ทำให้เวลามีชีวิตเหมือนมนุษย์ นอกจากนี้ กวียังเสริมคำว่า “เวลา” ซึ่งเป็นคำนามขึ้นต้นวรรคที่ 3 ด้วยส่วนขยาย (*apposition*) ที่เป็นนามวลี “ชายชราผู้กำลังทรมานจากร่างกายอักเสบปวดบวม” (*vieillard souffrant de multiples entorses* วรรคที่ 3) ทำให้เห็นภาพของเวลาเป็นชายชราผู้มีชีวิตมายาวนาน สังขารทรมานจากความเจ็บปวดทรมานร่างอยู่ทุกคำเขารวกับเป็นนิรันดร์ อองรี เลอแมตร์ (Henri Lemaître) ให้ความเห็นไว้ว่า บทกวีนี้เป็นบทกวีประเภทร่าพันความในใจ (*poésie lyrique*) ของเดสโนส (Lemaître, 1984, p. 139) แก่นเรื่องหนึ่งของกวีนิพนธ์ประเภทนี้ก็คือเรื่องเวลา บทกวีของเดสโนสนำเสนอภาพแห่งความชราภาพของโลก (*vieillesse du monde*) “สาร” ในบทกวีหมายถึงกาลเวลาที่ผันผ่าน ดำเนินไปตามครรลองธรรมชาติ ห้วงเวลาของอดีต ปัจจุบัน อนาคต ผลัดกันเข้ามาแทนที่กันและกันเป็นวัฏจักรไม่มีที่สิ้นสุด แต่ปริวรรตประเภทอุปบททั้งสามรายการดังที่ยกมาแสดงไว้ข้างต้น อันได้แก่ ชื่อบทกวี ชื่อชุดรวมบทกวี และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตัวเลข 1942 ซึ่งหมายถึง ค.ศ. ของการเขียนบทกวี⁷ ทำให้เราตีความตัวบทได้ในมุมมองที่แตกต่างออกไป

ตัวเลข 1942 เป็นจุดตั้งต้น นำผู้อ่านไปสู่บริบทประวัติศาสตร์และชีวประวัติผู้ประพันธ์ซึ่งไม่ได้รวมเป็นองค์ประกอบของอุปบท หากเป็นหนังสือประเภทรวมผลงานของนักเขียน อุปบทอาจรวมข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติไว้ด้วย หรืออาจอยู่ในรูปแบบตารางลำดับเวลาเหตุการณ์ในชีวิตผู้ประพันธ์ แต่ในกรณีนี้ ข้อมูลชีวประวัติของกวีเป็นการอ้างอิงจากภายนอก เช่นเดียวกับบริบทประวัติศาสตร์ ค.ศ. 1942 เป็นช่วงเวลาของสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศฝรั่งเศสตกอยู่ภายใต้การยึดครองของนาซีซึ่งเรียกว่าช่วง “L’Occupation” ระหว่าง ค.ศ. 1940-1944 ชาวฝรั่งเศสผู้ต่อต้านนาซีและต้องการปลดปล่อยฝรั่งเศสให้เป็นอิสระ รวมตัวกันเป็นขบวนการซึ่งเรียกกันว่า “La Résistance” การปลดปล่อยประเทศฝรั่งเศสให้เป็นอิสระ

⁷ รวมบทกวีชุด *ตื่นอยู่* ตีพิมพ์ ค.ศ. 1943 (Lemaître, 1984, p. 138)

จากการยึดครองของนาซี เรียกว่า “La Libération” เกิดขึ้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1945 (*Chronologie de mai 1945*, n.d.) ตามข้อมูลอ้างอิงจากชีวประวัติของกวี เดสโนสเข้าร่วมขบวนการต่อต้านนาซีตั้งแต่ ค.ศ. 1942 และถูกจับได้เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1944 (*Association des Amis de Robert Desnos*, n.d.) เดสโนสถูกส่งตัวไปยังค่ายกักกันหลายแห่ง ค่ายสุดท้ายอยู่ที่เทเรซิน (Terezin)⁸ เดสโนสเสียชีวิตในค่ายกักกันแห่งนี้เมื่อวันที่ 8 เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1945 (Berger, 1960, p. 11) นับเป็นเวลาได้ประมาณหนึ่งเดือนภายหลังการปลดปล่อยประเทศฝรั่งเศส

จำนวนบท (strophe) ทั้งหมด 3 บทของบทกวี “พรุ่งนี้” มีนัยสำคัญ ชี้ให้เห็นว่าตัวบทแฝงลำดับเวลาในหน้าประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ประกอบด้วยชุดเหตุการณ์สำคัญทั้งสามเรียงต่อเนื่องกันเป็นลำดับ อันได้แก่ การยึดครองของนาซี ขบวนการต่อต้าน และการปลดปล่อยประเทศ เน้นที่ช่วงเวลาของขบวนการต่อต้าน กล่าวคือ สัปดาห์แรกเทียบได้กับการทำความเข้าใจช่วงการยึดครองของนาซีซึ่งนำมาสู่กิจกรรมของผู้ร่วมขบวนการต่อต้านในสัปดาห์กลางของบทกวี และสัปดาห์สุดท้ายสื่อถึงการปลดปล่อยประเทศให้เป็นอิสระ อันเป็นความหวังของผู้คน

ความหมายของชื่อชุด *ตื่นอยู่* อธิบายได้จากตัวบทที่ 2 (วรรคที่ 5 - 8) ซึ่งอยู่ตรงกลางของบทกวี เดสโนสถ่ายทอดสภาวะและความรู้สึกของผู้ร่วมขบวนการปฏิบัติการใต้ดินต่อต้านนาซีซึ่งตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วย สรรพนามบุรุษที่ 1 จึงเปลี่ยนจากรูปเอกพจน์ “ฉัน” ที่แสดงความเป็นปัจเจกหนึ่งเดียว (singulier) มาเป็นรูปพหูพจน์ “พวกเรา” (“nous”) ซึ่งเป็นหมู่คณะ (collectif) ฝ่ายต่อต้านย่อมต้องอดทนใช้ชีวิตหลบซ่อนและดำเนินกิจกรรมอย่างลับ ๆ ที่เรียกว่าปฏิบัติการใต้ดิน บทกวีมีทั้งหมด 12 วรรค จุดกึ่งกลางของตัวบทคือวรรคที่ 6 / 7 “เราตื่นอยู่ เราระวังแสงกับไฟ / เราพูดกันค่อย ๆ คอยเงี่ยหูฟัง” (“Nous veillons, nous gardons la lumière et le feu, / Nous parlons à voix basse et nous tendons l’oreille”) กวีใช้คำว่า “พวกเรา” เริ่มต้นและทำหน้าที่เป็นประธานของกริยาในสองวรรคนี้ คำกริยา “veillons” จาก v. veiller เข้าชุดกับคำนาม “veille” ซึ่งย้อนไปเห็นได้ตั้งแต่ในส่วนที่สองของวรรคที่ 5 คือ “พวกเราพากันตื่นอยู่” (“nous vivons à la veille”) และปรากฏในชื่อชุดว่า *ตื่นอยู่* บ่งบอกว่ากวีและเพื่อนสมาชิกขบวนการต่อต้านทั้งมวลไม่เข้านอนในเวลากลางคืน แต่พากันตื่นอยู่ คอยเฝ้าระวัง พรางไฟ ไม่ทำเสียงดัง และเงี่ยหูฟังเสียงผิดปกติต่าง ๆ กวีกล่าวซ้ำสภาวะที่ทุกคนอดหลับอดนอนอีกครั้งในอนุประโยค “ถ้าเราไม่หลับ” (“Si nous ne dormons pas” วรรคที่ 11) ซึ่งอยู่ในบทที่ 3 อันเป็นช่วงสุดท้ายของบทกวี แต่ในที่นี้เป็นการไม่หลับระหว่างช่วงเวลากลางคืนอันมืดมิด (“du fond de la nuit” วรรคที่ 9) เพื่อเฝ้ารอยแสงแรกแห่งอรุณอันงดงาม (“c’est pour guetter l’aurore” วรรคที่ 11) การได้เห็น “พรุ่งนี้” หมายถึงการมีชีวิตรอดจากการไล่ล่ากวาดล้างของฝ่ายนาซีมาได้อีกหนึ่งวัน หากมีชีวิตรอดไปได้ถึงวันรุ่งขึ้น อนาคตก็จะกลับกลายเป็นปัจจุบัน เป็นการยืนยันว่าชีวิตยังคงอยู่ (“Qui prouvera qu’enfin nous vivons au présent” วรรคที่ 12) กวีเน้นย้ำความหวังซึ่งคู่กับวันพรุ่งนี้ในวรรคที่ 2 อีกครั้งในวรรคที่ 11 คำว่า “อรุณรุ่ง” (วรรคที่ 11) กับคำว่า “ความหวัง” (“espoir” วรรคที่ 2) อยู่ในตำแหน่งเดียวกัน ต่างเป็นคำสุดท้ายของวรรคและอยู่ในวรรคอันมีตำแหน่งเดียวกันแต่สลับทิศทาง กล่าวคือเป็นวรรคที่สองจากตอนต้นกับวรรคที่สองจากตอนท้ายของตัวบททั้งหมด ตำแหน่งและความหมายทำให้สองคำนี้สอดคล้องเข้าชุดกันในเชิงสัญลักษณ์ แม้จะรู้ว่าเวลานั้นนานกว่าที่วันพรุ่งนี้จะมาถึง กวีก็ยังคาดหวังให้วันพรุ่งนี้เป็นความหวังและให้ตนมีพลังที่จะรอคอย

ความหวังกับวันพรุ่งนี้อยู่คู่กัน โดยเฉพาะท่ามกลางภาวะสงครามและความเดือดร้อนทุกข์ทรมานจากการหลีกหนีหลบภัยศัตรูผู้รุกรานและขึ้นชื่อด้านการกวาดล้างสังหารโหด ชื่อบทกวีกับคำว่า “พรุ่งนี้” ในตัวบทจึงหมายถึงความหวังสำหรับกวีและเพื่อนร่วมชาติฝ่ายต่อต้านผู้รุกราน และไม่จำกัดเพียงแค่หวังให้ชีวิตรอดเท่านั้น แต่มีความหมายกว้างไกลถึงความหวังในอิสรภาพ ให้ประเทศฝรั่งเศสรอดพ้นจากการยึดครอง การปลดปล่อยมาตุภูมิให้เป็นอิสระคือจุดมุ่งหมายของขบวนการต่อต้าน วันรุ่งพรุ่งนี้จึงมีความหมายเชิงสัญลักษณ์แห่งความหวังของทั้งระดับปัจเจกและระดับหมู่ชนในชาติ เดสโนสใช้บทกวี “พรุ่งนี้”

⁸ อยู่ห่างจากกรุงปรากไปทางทิศเหนือประมาณ 60 กิโลเมตร

เป็นพื้นที่บันทึกและถ่ายทอดความรู้สึกของผู้ร่วมขบวนการต่อต้านการยึดครองฝรั่งเศส ปีแยร์ แบร์ฌเอร์ (Pierre Berger) ผู้เรียบเรียงชีวิตและผลงานของเดสโนสเป็นหนังสือชื่อ *Robert Desnos* เขียนไว้ชัดเจนว่า “เดสโนสเล่าถึงสิ่งที่เป็นขบวนการต่อต้านของคนฝรั่งเศสซึ่งมีต่อพวกเยอรมัน (Desnos disait ce qu’avait été la Résistance française contre les Allemands)” (Berger, 1960, p. 11) เน้นย้ำบทบาทของเดสโนสในฐานะ “กวี-ผู้ต่อต้าน (poète-résistant)” ให้เห็นชัดเจน มีข้อสังเกตเพิ่มเติมจากชื่อชุดรวมบทกวี *ตื่นอยู่* ประวัติวรรณคดีฝรั่งเศสจัดเดสโนสให้อยู่ในกลุ่มกวีแนวเหนือจริง (Surréalisme) เดสโนสตั้งชื่อชุดรวมบทกวีซึ่งมีคำว่า “ตื่น” คำตรงข้ามกันคือ “หลับ” เรื่องการนอนหลับ (sommeil) อันรวมไปถึงความง่วงและความสะลึมสะลือ (hypnose) ได้ด้วยนั้น จัดเป็นทั้งแก่นเรื่องและหลักการเขียนแนวเหนือจริง แบร์ฌเอร์อธิบายความสำคัญของประเด็นนี้ว่า “เป็นเรื่องของการไปค้นหาความจริงอันเหนือจริงที่กั้นบังของการง่วงหลับ (il s’agit d’aller, chercher au fond du sommeil hypnotique, la vérité surréaliste)” (Berger, 1960, p. 32) การนอนหลับก็ดี ความง่วงสะลึมสะลือก็ดี ล้วนเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องภาวะร่างทรง (état médiumnique) (Warusfel-Onfroy, N., et al., 1988, p. 435) เนื่องจากในยามที่เราหลับ เป็นภาวะปลอดจากสติสัมปชัญญะ ยามที่เราง่วงนอน ก็เป็นภาวะกึ่งหลับกึ่งตื่น กึ่งจริงกึ่งฝัน “บน ‘ธรณีประตู’ แห่งจิตสำนึกและจิตไร้สำนึก” (Royal Institute, 2002, p. 422) ดาเนียล เลอแวร์ส (Daniel Leuwers) ผู้เขียนตำราชื่อ *ปริทัศน์กวีนิพนธ์สมัยใหม่และร่วมสมัย (Introduction à la Poésie moderne et contemporaine)* ระบุไว้ว่า เดสโนสได้รับความชื่นชมจากองเดร เบรอตง (André Breton, ค.ศ. 1896-1966) ผู้นำกลุ่มนักเขียนแนวเหนือจริง ในข้อความที่เบรอตงกล่าวถึงผู้ประพันธ์รวมบทกวีชุด *ตื่นอยู่* นั้น เบรอตงเน้นเรื่องภาวะหลับกับการเขียนของเดสโนส ว่า “ตอนนี้ ผมก็ได้เห็นโรแบร์ต เดสโนสในแบบยุคนี้อีกครั้ง ยุคที่บรรดาพวกเราได้รู้จักมาแล้วและเรียกว่า *ยุคของการหลับ* เดสโนส ‘หลับ’ แต่เขาเขียน เขาพูด (...)” (« Je revois maintenant Robert Desnos à l’époque que ceux d’entre nous qui l’ont connue appellent l’époque des sommeils. Il ‘dort’, mais il écrit, il parle. (...) ») (Leuwers, 1990, p. 79) ชื่อชุดรวมบทกวี *ตื่นอยู่* จึงเป็นมุกกลับแต่สะท้อนถึงความเป็นกวีแนวเหนือจริงของเดสโนสด้วยอย่างแยบยล

7. บทสรุป

บทกวีของเดสโนสที่นำมาเป็นตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้เป็นเพียงบทประพันธ์สั้น ๆ มีความยาว 12 บรรทัดหรือบรรทัด ก็ยังเชื่อมโยงเข้าได้กับสงครามครั้งสำคัญแห่งมวลมนุษยชาติ นับเป็นเหตุการณ์ยิ่งใหญ่ที่ผู้แต่งเข้าไปเกี่ยวข้องในช่วงหนึ่งของชีวิต ทำให้ความเป็นไปของโลกภายนอกได้เข้ามาปรากฏอยู่ในพื้นที่ตัวบท และในเวลาเดียวกันวรรณกรรมก็ได้มีส่วนร่วมกับสังคมซึ่งเป็นโลกนอกตัวบท การอ้างอิงตัวบทกับบริบทภายนอกตัวบทและการใช้ประโยชน์จากปริวรรบอันแวดล้อมตัวบท จึงยังมีบทบาทอยู่ไม่น้อยสำหรับผู้อ่าน จริยอยู่ที่ตัวบทคือหัวใจของการอ่าน จัดว่าเป็น “แก่น” หรือ “แกนกลาง” ของการอ่านวิเคราะห์ ทว่าข้อมูลอันประกอบเป็นบริบทและปริวรรบที่ให้แก่ตัวบทก็มีความสำคัญซึ่งไม่อาจมองข้าม ละเลย หรือละทิ้ง แต่จะทำงานร่วมกัน มีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจตัวบทได้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะสำหรับผู้ฝึกหัดอ่านเชิงวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรม ทำให้อย่างน้อยก็จะมี “เครื่องมือ” หรือช่องทางหนึ่งเพื่อเริ่มต้นก่อนเข้าสู่การอ่านเชิงลึกได้ต่อไป และในการศึกษาวรรณกรรมขั้นที่ซับซ้อนลุ่มลึก เช่น วรรณคดีวิจารณ์ ปริวรรบที่มีสถานะเป็นหนึ่งในแนวคิดเชิงทฤษฎีที่มีความชัดเจน เป็นระบบ และนำมาประยุกต์ใช้ได้จริง ช่วยเปิดมุมมองในการวิเคราะห์วิจารณ์ตัวบทวรรณกรรมให้กว้างขวางหลากหลายมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- Ajchara Wannachet, Thira Suksawasdi Na Ayuthya & Ubonwan Chotiwisith อัจฉรา วรรณเชษฐ์, ธีรา สุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา & อุบลวรรณ โชติวิสิทธิ์. (2002). *Kawi niphon farangset ruam samai: Botwikhro lae sanniphon* กวีนิพนธ์ฝรั่งเศสร่วมสมัย : บทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์ [Contemporary French poetry: Analysis and anthology]. Siam.
- Buddhaghosacariya (Prayudh Payutto), Somdet Phra พุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), สมเด็จพระ. (2010). *Potchananukrom Putthasatsana chabap pramuansap* พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ [Dictionary of Buddhism: Glossary] (15th ed.). Sahadhammik.
- Goldenstein, Jean-Pierre โกลเดนสไตน์,ฌอง-ปีแยร์. (1998). *Karn ann nawaniyai* การอ่านนวนิยาย [Pour lire le roman] (Walaya Wiwatsorn, Trans.; 3rd ed.). Chulalongkorn University Press.
- Pacharee Sudasna Na Ayuthaya ปาจารย์ สุทัศน์ ณ อยุธยา. (2016). *Lakkarn wikhro nawaniyai farangset* หลักการวิเคราะห์นวนิยายฝรั่งเศส [Approaches to French novel analysis]. Chiang Mai University Press.
- Poonsri Khetcharoon พูนศรี เกตุจรูญ. (2006). *Khawi niphon ra-a songkram khong farangset chak yuk klang* tueng yuk fuenfu sillapa witthayakarn กวีนิพนธ์ระบอบสงครามของฝรั่งเศส จากยุคกลางถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ [French anti-war poetry from the Middle Ages to the Renaissance period]. *Warasarn Aksomsat* วารสารอักษรศาสตร์ [Journal of Letters], 25(1), 98-118.
- Poonsri Wongwittawat พูนศรี วงศ์วิวัฒน์. (1986a). *Kaenrueang nai kawi niphon farangset samai mai* แก่นเรื่องในกวีนิพนธ์ฝรั่งเศสสมัยใหม่ [Themes in modern French poetry (1900-1950)]. Department of Western Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- Poonsri Wongwittawat พูนศรี วงศ์วิวัฒน์. (1986b). *Ruam botkawi farangset samai mai riang tam kaenrueang* รวบรวมบทกวีฝรั่งเศสสมัยใหม่เรียงตามแก่นเรื่อง [Thematic anthology of modern French poetry (1900-1950)]. Department of Western Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- Royal Institute ราชบัณฑิตยสถาน. (2002). *Potchananukrom sap wannakam Angrit-Thai* พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย [Royal Institute English-Thai literary terms dictionary]. Royal Institute.
- Royal Institute ราชบัณฑิตยสถาน. (2003). *Sap phasasat chabap Ratchabandittayasathan* ศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน [Royal Institute linguistic lexicon]. Royal Institute.
- Royal Institute ราชบัณฑิตยสถาน. (2010). *Potchananukrom sap phasasat (Phasasat prayuk) chabap Ratchabandittayasathan* พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน [Royal Institute dictionary of linguistic terms (applied linguistics)]. Royal Institute.
- Royal Institute ราชบัณฑิตยสถาน. (2013). *Potchananukrom chabap Ratchabandittayasathan por sor 2554* *chalerm phrakiat prabatsomdet phra chao yu hua nueang nai okat phraratchaphithi maha mongkon chalerm phrachonmaphansa 7 rop 5 thanwakom 2554* พจนานุกรม ฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระ

- ชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 [Royal Institute dictionary 2554 B.E., celebrating the auspicious occasion of His Majesty's 7th cycle birthday anniversary, 5 December 2011]. Royal Institute.
- Sodchuen Chaiprasathna สดชื่น ชัยประสาธน์. (1994). *Karn tikhwam khwam pen ching nai kawi niphon lae chitrakam surrealist nai farangset kor sor 1919 - 1969 การตีความความเป็นจริงในกวีนิพนธ์ และ จิตรกรรมเซอร์เรียลิสต์ในฝรั่งเศส ค.ศ. 1919 - 1969* [The interpretation of reality in surrealist poetry and painting in France (1919 - 1969)]. Amarin Printing and Publishing.
- Walaya Wiwatsorn วัลยา วิวัฒน์ศร. (1995). *Wan winit* วรรณวินิจ [Reflections on literature]. Chulalongkorn University Press.

ภาษาต่างประเทศ

- Association des Amis de Robert Desnos. (n.d.). *Quelques repères biographiques ...* . Retrieved October 16, 2022, from <https://www.robertdesnos.com/biographie>
- Berger, P. (1960). *Robert Desnos*. Pierre Seghers.
- Brunel, P., Bellenger, Y., Couty, D., Sellier, Ph., & Truffet, M. (1986). *Histoire de la littérature française. Du Moyen Âge au XVIIIe siècle*. Bordas.
- Brunel, P., Bellenger, Y., Couty, D., Sellier, Ph., Truffet, M., & Gourdeau, J.-P. (1986). *Histoire de la littérature française. XIXe et XXe siècle*. Bordas.
- Chronologie de mai 1945*. (n.d.) Retrieved October 15, 2022 from <https://www.seconde-guerre.com/chronologie/chronologie-mai-1945.html>
- Desnos, R. (1975). Demain. In *Etat de veille*. Retrieved October 8, 2022, from <https://gallica.bnf.fr/essentiels/anthologie/demain>
- Genette, G. (1982). *Palimpsestes. La littérature au second degré*. Éditions du Seuil.
- Genette, G. (1987). *Seuils*. Éditions du Seuil.
- Lemaitre, H. (1984). *L'Aventure littéraire du XXe siècle. Deuxième époque 1920-1960*. Pierre Bordas et fils, éditeurs.
- Leuwers, D. (1990). *Introduction à la Poésie moderne et contemporaine*. Bordas.
- Robert, P. (1984). *Le Petit Robert 1*. Dictionnaire LE ROBERT.
- Warusfel-Onfroy, N., Égéa, F., Rincé, D., Got, O., Valette, B., & Bassy, A.-M. (1988). *Histoire de la littérature française : XVIIIe, XIXe, XXe*. Nathan.